

Dr MIHAILO MITIĆ,
redovni profesor

ZAKON O BRAKU I PORODIČNIM ODNOSIMA SR SLOVENIJE

I. OPŠTE NAPOMENE

1. Zakon o braku i porodičnim odnosima, donela je Skupština Socijalističke Republike Slovenije 28. maja 1976. godine; Zakon je objavljen u Službenom listu Sr Slovenije 4. juna 1976. godine, a stupio je na snagu 1. januara 1977. godine. Vacatio legis za ovaj Zakon iznosio je više od 6 meseci, što predstavlja u nas do sada najduži prihvaćeni rok za upoznavanje sa jednim zakonom iz domena porodičnog prava. S obzirom na složenost, sveobuhvatnost i kompleksnost Zakona, dužina ovog roka smatrala se neophodnom i razumljivom.

Povodom stupanja na snagu Zakona o braku i porodičnim odnosima, treba primetiti da sve njegove odredbe nisu stupile na snagu sa datumom od 1. januara 1977. godine, jer se prema prelaznim normama ovog Zakona primena nekih odredaba odlaže do 1. januara 1980. godine, dakle za tri godine kasnije. Prema tome, Zakon u nekim svojim delovima još nije stupio na snagu. Ovakav slučaj necelovitog (fragmentarnog, nekompletnog) uvođenja u primenu jednog zakonskog propisa nije nepoznat u zakonodavnoj praksi sveta, i rezultat je potreba da se očuva integritet prihvaćene zakonodavne koncepcije i prilikom uočene nemogućnosti ili opšte nepripremljenosti da sve odredbe istovremeno dobiju karakter zakonskog teksta. Ove norme koje još nisu stupile na snagu odnose se na delovanje bračnih savetovališta i njihove aktivne uloge u procesu sklapanja braka, kao i na izvesne odredbe iz brakorazvodne procedure koje regulišu pokušaj mirenja bračnih drugova. Bračna savetovališta još su novina i u tako razvijenom području naše zemlje kao što je SR Slovenija, te se smatra da ih treba organizaciono pripremiti, kadrovski ojačati i materijalno stabilizovati, a istovremeno raditi na postepenom uklanjanju predrasuda i površnih shvatanja da pripreme za sklapanje braka leže isključivo u samim bračnim drugovima i njihovoj želji da brak zaključče.

2. Zakon o braku i porodičnim odnosima SR Slovenije je prvi jedinstven kodeks iz domena porodičnog prava u našem pravnom sistemu. U vreme važenja saveznog zakonodavstva, bračni i porodični odnosi bili su regulisani posebnim, izdvojenim, fragmentarnim tekstovima. Ovakva zakonodavna praksa nije bila posledica načelnih stavova da svaku oblast porodičnog prava treba posebno zakonski obraditi, već izvesnih potreba praktične prirode da se što hitnije donesu propisi iz tako važnih i značajnih društvenih područja koja nisu imala pravni kontinuitet sa predratnim zakonodavstvom pretežno

konfesionalnog karaktera. Kada su stvoreni uslovi za mirniju, studiozniju i celovitiju zakonodavnu obradu porodično-pravnih odnosa, pristupilo se donošenju jedinstvenog kodeksa iz ove oblasti. Danas se na ovakvom kodeksu radi u SR Hrvatskoj, SR Bosni i Hercegovini, kao i u SR Srbiji, a verovatno i u ostalim republikama i pokrajinama. Time se postepeno sprovodi u život ideja koja je bila prisutna još u vremenu kada se pripremao jedinstven Zakonik o porodici saveznog karaktera.

3. Zakon o braku i porodičnim odnosima SR Slovenije, u pogledu svoje unutrašnje sistematike, sastoji se iz osam odeljaka sa ukupno 235 članova. U prvom delu, u kome se nalaze uvodne odredbe, sadržana su i osnovna načela ovog zakonskog teksta. Nije teško primetiti da se Zakon koristi metodom koncentrično prezentiranih načela. Po tom metodu, pošto je u pitanju jedan Zakon, a ne više četiri, prirodno je dasenjega osnovna načela nađu grupisana na jednom mestu i da se odnose na Zakon u celini. Drugim rečima to su načela samog Zakona, a ne pojedinih njegovih glava, odnosno odeljaka. Zbog toga je sistem rasuto prezentiranih načela napušten, a ne prihvata se ni kombinovani sistem koji je prisutan u Nacrtu zakona o porodičnim odnosima SR Hrvatske po kome su načela porodičnog prava zajednička za Zakon u celini, a odeljci o bračnom, roditeljskom i starateljskom pravu sadrže svoja specifična načela koja olakšavaju prelaz iz jedne oblasti u drugu i pružaju bolju pripremljenost za interpretaciju željenog teksta.

Zakon o braku i porodičnim odnosima SR Slovenije sadrži u sebi pored odredaba materijalne prirode i pravila koja imaju procesnopravni karakter. Prema zahtevima čiste sistematike ovakav postupak nije prihvatljiv. Procesne odredbe treba da nađu mesta u Zakonu o parničnom postupku, pogotovo što se njegove odredbe o posebnim postupcima odnose na regulisanje bračnih i porodičnopravnih sporova. Te odredbe treba proširivati, dalje razrađivati, precizirati, dopunjavati i na taj način ih izuzimati iz zakonskih tekstova čisto materijalne prirode i prenositi u kodekse koji imaju isključivo procesnopravni karakter.

Heterogena i nesistematična struktura naših najranijih saveznih propisa iz domena bračnih i porodičnih odnosa bila je posledica nerazvijenosti našeg pravnog sistema i njegove nedograđenosti. Dugi niz godina u našem pravu nije bio prisutan Zakon o parničnom postupku, te su odredbe proceduralne prirode u Osnovnom zakonu o braku bile ne samo nužne već i jedino mogući način njihovog zakonskog prezentiranja. Međutim, danas to više nije slučaj. Zbog toga se čini da je vraćanje na stari sistem jedinstvenog kodifikovanja tzv. materijalnih i formalnih propisa u domenu porodičnog prava pojava koja se može oceniti kao anahronizam.

Treba se podsetiti da je nekada isti tretman bio prisutan i u pogledu normi međunarodnog privatnog prava. Odredbe iz tog domena nalazile su se zajedno sa odgovarajućim normama porodičnog prava. Danas, međutim, insistira se na izdvajanju normi međunarodnog privatnog prava i njihovom zasebnom kodifikovanju. Zbog toga se odredbe koje regulišu bračne i porodične odnose sa elementom inostranosti više ne nalaze u tekstovima koji regulišu bračne i poro-

dične odnose. Takav je slučaj i sa Zakonom o braku i porodičnim odnosima SR Slovenije. Prema tome, po zakonskoj sistematizaciji, norme međunarodnog privatnog prava kao i procesnopravne odredbe imale su isto mesto u porodičnom zakonodavstvu u vreme kada nismo posedovali zaseban kodeks normi iz domena međunarodnog privatnog prava i procesnog prava. Međutim, danas, iz sasvim nerazumljivih razloga, te odredbe više nemaju isti tretman: dok se odredbe međunarodnog privatnog prava izdvajaju, norme procesnopravnog karaktera i dalje ostaju kao sastavni deo materijalnopravnih normi porodičnog prava!

Ne treba se podsećati da smo i u pogledu prava na ime imali sličnu nesređenu situaciju. Pored Zakona o ličnom imenu, pravo na ime (posebno prezime) bilo je regulisano i pojedinim zakonima iz oblasti porodičnih i bračnih odnosa. Danas, međutim, pod pritiskom sve jačih zahteva jedne striktno kodifikatorske sistematike, republički i pokrajinski Zakoni o ličnom imenu isključivo regulišu pravo na sticanje i promenu ličnog imena. To je, konačno, i razumljiva posledica zahteva da se pojava svaštarenja u domenu zakonodavne aktivnosti definitivno napusti.

4. Zakon o braku i porodičnim odnosima SR Slovenije sadrži u sebi jednu specifičnost koja nije bila prisutna u dosadašnjim propisima iz domena braka i porodičnih odnosa. Reč je o kaznenim odredbama koje se odnose na organizaciju udruženog rada i druga pravna lica u slučaju da ne daju tačne podatke o dohotcima onih lica koja su dužna da plaćaju izdržavanje, kao i u slučaju tzv. „crnog hranjeništa” kada se ustanova hranjeništa koristi ili bolje reći zloupotrebljava za niske ciljeve radi grubog i nehumanog iskorišćavanja radne snage maloletnih lica. Ove pojave koje ozbiljno ugrožavaju interese maloletnika i osoba kojima je izdržavanje jedini i isključivi osnov egzistencije, imperativno zahtevaju da budu energično suzbijanje.

Međutim, pitanje je da li to treba učiniti kaznenim merama ili aktivnošću pozvanih stručnih socijalnih službi? Takva rezerva izražena je i u Obrazloženju predloga zakona o braku i porodičnim odnosima SR Slovenije pre prihvatanja ovog Zakona u skupštini SR Slovenije.

II. BRAČNO PRAVO

1. Definiciju braka (određivanje njegovog pojma), Zakon o braku o porodičnim odnosima SR Slovenije preuzima iz ranijeg Saveznog zakona o braku. To je ona poznata lapidarna, čisto pravna definicija koja brak određuje kao zakonom uređenu zajednicu života muškarca i žene.

Prema tome, instituciju braka determiniraju tri odlučujuće komponente: a) različitost polova (biološka karakteristika braka); b) zajednica života (socijalna, etička, materijalna i psihološka komponenta); i c) bračna forma (pravna karakteristika kojom se brak razlikuje od konkubinata). Pojam braka nije određen i emocionalnim

karakteristikama iako je brak, bar po našem osnovnom idejnom pristupu, prevashodno emocionalna zajednica. Za zakonsku definiciju braka smatra se da treba istaći samo njegove pravne pretpostavke.

Za razliku od definicija koje su prisutne u nekim stranim zakonodavstvima, elementi o cilju braka ne predstavljaju sastavni deo njegove definicije. Pa ipak treba istaći da se u Zakonu izričito podvlači da se društveni značaj braka ogleda u zasnivanju porodice. Ako se ovoj odredbi ne daje isključivo deklarativni karakter, može se uzeti da je brak lišen posebne društvene podrške (iako se time ne negira njegova pravna egzistencija) u slučaju da ne dovodi do nastanka porodičnog odnosa. Brak prema tome, sa društvene tačke gledišta, ne predstavlja cilj za sebe, već je pravno organizovano sredstvo za postizanje nešto viših društvenih ciljeva u kojima je potomstvo njegova fundamentalna pretpostavka.

2. Tradicionalno, možda i od samog nastanka ustanove braka, bračna zajednica se vrlo oštro i gotovo nepomirljivo konfrontira sa vanbračnom zajednicom (konkubinatom). Po tom shvatanju, brak može opstati, doživeti svoju kulminaciju, ostvariti svoj društveni prestiž, izgraditi svoje institucionalne oblike, poslužiti kao podsticajna snaga novim generacijama, samo ako je njegova afirmacija uslov totalne pravne negacije ustanove konkubinata. Nasuprot tom shvatanju, u sovjetskom pravu, nakon Oktobarske revolucije, ustanova braka, koja se do tada ispoljavala prevashodno kao svojevrsan robnonovčani odnos u ličnopravnoj sferi pod licemernim okriljem spektakularne religiozne forme, bila je napuštena i pretvorena u slobodnu zajednicu u kojoj dominira ljubav onih koji u toj zajednici žive. Konkubinatom je podignut na stepen braka. Međutim, ovakva rezonovanja nisu dugo bila prisutna. Brak sa novim humanim sadržajem sve se više izdiže i potiskuje u stranu vanbračnu zajednicu. Novi socijalistički brak, očigledno, sve više trijumfuje nad vanbračnom zajednicom.

U našem pravu, po svemu sudeći, ovakav pravac kretanja ima sasvim obrnut tok. Od isključivog priznanja braka i bračne zajednice koji je bio prisutan u našim prvim Saveznim zakonskim tekstovima, postojeći republički i pokrajinski propisi sve više uklanjaju razlike između bračne i vanbračne zajednice. Isti je slučaj i u Zakonu o braku i porodičnim odnosima SR Slovenije. Konkubinatom koji ne predstavlja slučajnu, kratkotrajnu i prolaznu zajednicu dva bića različitog pola već zajednicu koja traje „duže vremena“ (zakonski izraz) dovodi do istih pravnih posledica kao i bračna zajednica i to ne samo u domenu imovinskih odnosa (zajednička i posebna imovina vanbračnih drugova, kao i konstituisanje odgovornosti, za tekuće potrebe vanbračne zajednice), već i u oblasti alimentacionog prava. Bitno je da zasnivanju vanbračne zajednice ne stoje na putu bilo kakve smetnje koje inače ometaju sklapanje jednog punovažnog braka.

3. Zakon o braku i porodičnim odnosima SR Slovenije ne prihvata koncepciju o nepostojećem braku. Brak može biti nepunovažan, a taj slučaj identifikuje se sa pojmom ništavog braka. Prema tome, brak se smatra zaključenim ako su dva lica različitog pola izjavila svoju saglasnost da sklope brak pred nadležnim državnim or-

ganom na način koji je određen zakonom. Time se egzistencija braka izjednačava sa prisutnim uslovima za sklapanje braka.

U okviru uslova za zaključenje braka u ovom Zakonu se napušta klasična podela na bračne smetnje i bračne zabrane. Institut bračnih zabrana smatra se nepotrebnim, jer njegove pravne posledice ne utiču na pravnu valjanost braka. Konfrontacija pojedinih pravnih institucija čija je istovremena prisutnost pri odnosima istih subjekata inkompatibilna sa racionalnim pravnim ocenjivanjem može biti, po ovakvoj koncepciji, uspešno razrešena i u isključivom okviru pravnog instituta bračnih smetnji. Drugo je, međutim, pitanje do koje je mere to efikasno.

Odeljak o braku, iz ovog Zakona, prihvata iste bračne smetnje na kojima se zasniva raniji Savezni zakon o braku, s tim što se broj smetnji proširuje i starateljstvom preuzetog iz kruga ranijih bračnih zabrana. Što se tiče sadržaja pojedinih bračnih smetnji, treba primetiti, da se smetnja srodstva javlja u novom vidu na dvostruki način. Pre svega, ona se proširuje kategorijom srodstva koja se zasniva na usvojenju (građansko srodstvo), a ujedno uklanja iz svog sadržaja srodstvo po tazbini koje više ne figurira kao bračna smetnja. Proširenje sadržaja bračne smetnje srodstva kategorijom građanskog srodstva koja se zasniva na institutu potpunog usvojenja, je prirodna posledica identičnog pravnog dejstva potpunog usvojenja sa činjenicom krvne veze. Međutim, sužavanje bračne smetnje srodstva uklanjanjem iz njenog sadržaja kategorije srodstva po tazbini, u najmanju je ruku diskutabilno ako se ne izgubi iz vida etička vrednost ove smetnje i njen značaj za stabilnost bračne zajednice.

U krug otklonjivih bračnih smetnji ulazi: a) krvno srodstvo u četvrtom stepenu pobočne linije (što je napušteno po Zakonu o braku SR Srbije); zatim, b) prisutan odnos između staratelja i šticenika; kao i c) maloletstvo, s tim što se u Zakonu ne određuje (a to možemo smatrati ozbiljnim propustom) donja starosna granica koja se ne može preći prilikom razmatranja uslova za sklapanje braka maloletnih lica. Ova donja granica, koja je sudskom praksom čvrsto određena uzrastom od 16 godina, opšte je prihvaćena u našem postojećem republičkom i pokrajinskom zakonodavstvu. Iako je uopštavanje i objektiviziranje određenog uzrasta pri pojedinačnoj i subjektivnoj proceni sadržaja fizičke, psihičke i etičke prirode koji određen uzrast nosi u mnogo čemu protivrečno pa i proizvoljno, ipak je prihvatanje donje starosne granice u većini slučajeva nužno. Ovo posebno ako se ima u vidu da je podela maloletnika po objektivnom kriterijumu prihvaćena u našem pravu, pa i u samom Zakonu o braku i porodičnim odnosima SR Slovenije.

Što se tiče dejstva bračne smetnje starateljstva, treba primetiti da njeno prisustvo ne utiče na nepunovažnost braka što inače nije svojstveno smetnjama kao preprekama za sklapanje braka. Na ovaj način, smetnja starateljstva ima, u svojoj suštini, dejstvo bračne zabrane, čime se ozbiljno dovodi u pitanje opravdanost njenog prestrukturiranja u kategoriju bračnih smetnji.

Brak se neće smatrati punovažnim ako pri sklapanju braka nisu bila prisutna oba bračna druga, i ako brak nije zaključen u ci-

lju vođenja zajedničkog života. Ovi zahtevi bili su prisutni i u ranijem Saveznom zakonodavstvu o braku.

4. Postupak zaključenja braka, po zakonodavstvu SR Slovenije, započinje podnošenjem prijave od strane budućih bračnih drugova matičaru koji vodi matičnu knjigu venčanih za područje na kome žele da sklope brak. Zakon ne poznaje ustanovu veridbe koja predstavlja oblik pravno organizovane pripreme za sklapanje braka. Međutim, umesto ove tradicionalne ustanove, koja u moderno vreme doživljava svoju renesansu uz promenu svog sadržaja i socijalne misije, Zakon o braku i porodičnim odnosima SR Slovenije opredeljuje se za obavezno konsultovanje bračnog savetovališta od strane budućih bračnih drugova. Prema koncepciji Zakona, ne može se pristupiti sklapanju braka ako budući bračni drugovi, uz prijavu za zaključenje braka zajedno sa ostalim ispravama, ne prezentiraju i potvrdu o poseti bračnom savetovalištu. Van svake je sumnje da zakonodavac Slovenije smatra da je stručno konsultovanje budućih bračnih drugova sa ekspertima iz različitih naučnih oblasti počev od klasične medicine pa do stručnjaka iz različitih oblasti pravnih, socijalnih, pedagoških i psiholoških disciplina mnogo korisnije za bračne drugove pa i društvene interese u celini za kreiranje bračne zajednice, od vereničke faze budućih bračnih drugova koja, ma koliko da je korisna, ipak nosi u sebi elemente improvizacije i nekompetentnosti. Drugo je, međutim, pitanje da li jedna uža društvena zajednica (komuna) može materijalno da obezbedi i kadrovski ostvari sve potrebne i složene zahteve za dobro funkcionisanje brojnih i razučeno lociranih bračnih savetovališta i do najzabačenijih seoskih sredina. Ustanova veridbe te zahteve ne postavlja, pa su zbog toga njeni uslovi realniji iako su njene mogućnosti van svake sumnje, daleko skromnije.

Od novina u odnosu na ranije Savezno zakonodavstvo o braku, Zakon o braku i porodičnim odnosima SR Slovenije ne prihvata ustanovu delegirane mesne nadležnosti čime se objektivno proširuju mogućnosti za sklapanje braka. Međutim, s druge strane, Zakon sužava mogućnosti za zasnivanje bračne zajednice uvođenjem roka za podnošenje žalbe na rešenje kojim se odbija zahtev za sklapanje braka. Iako je određivanje roka od godine dana dovoljan za maksimalno korišćenje prava na žalbu, treba ipak primetiti da raniji Savezni zakon u ovom pogledu uopšte nije predviđao rok, što se smatra, načelno, pogodnijim stavom pri pružanju beneficija budućim bračnim drugovima.

Prema odredbama Zakona, dopušteno je sklapanje braka preko punomoćnika. Na ovaj način brak može zaključiti samo jedan bračni drug, a punomoćje, koje je specijalna, mora imati karakter javne isprave. Trajanje punomoćja određeno je rokom od tri meseca. U ovom pogledu, kao i u pogledu organa pred kojim se brak sklapa, Zakon o braku i porodičnim odnosima SR Slovenije ne razlikuje se od ranijeg Saveznog zakonodavstva o braku.

5. Odnosi bračnih drugova čisto lične prirode, zatim ličnog karaktera a imovinskog sadržaja, i najzad čisto imovinskog karaktera, regulisani su u ovom Zakonu na već poznatim principima. Iako u Zakonu nema izričitih i već standardnih formulacija o dužnosti

bračnih drugova na uzajamnu vernost, ova obaveza evidentno proističe iz same činjenice da se bračna zajednica zasniva na uzajamnom poverenju. Planiranje porodice je predmet permanentnog dogovaranja bračnih drugova, te posebno isticanje ravnopravnosti bračnih drugova pri koncipiranju dece, predstavlja očigledno posledicu sve šireg i značajnijeg aktueliziranja ovog fenomena u okvirima našeg društva.

Izdržavanje bračnih drugova za vreme prekida faktičke bračne zajednice, predmet je vrlo zanimljive i žučne polemike u našoj pravnoj teoriji već skoro više od dvadesetak godina. Značaj ove problematike potenciran je i činjenicom o prisutnoj razlici u stavu sudova prilikom procene uslova za izdržavanje u ovom slučaju. Poznati su argumenti u prilog i protiv isticanja značaja utvrđivanja krivice za prekid faktičke bračne zajednice u trenutku kad brak i dalje pravno egzistira. Po svemu sudeći, u jednom trenutku moglo se primetiti da se sudovi sve češće opredeljuju za stanovište po kome krivicu za prekid faktičke bračne zajednice treba utvrđivati i da njeno prisustvo utiče na gubitak prava na izdržavanje. Postojeće republičko i pokrajinsko zakonodavstvo iz domena bračnih odnosa gotovo u celosti prihvata to stanovište. Međutim, takav zaključak ne može se izvesti iz stava Zakona o braku i porodičnim odnosima SR Slovenije. Naprotiv, može se sa više sigurnosti tvrditi da ovaj Zakon ne pridaje značaj pretpostavke za gubitak prava na izdržavanje prisutnoj krivici za prekid faktičke bračne zajednice, jer na toj pretpostavci, za razliku od naših drugih zakonskih tekstova, izričito ne insistira.

Imovinski odnosi bračnih drugova regulisani su uglavnom na način kako je to bilo učinjeno u ranijem Saveznom zakonodavstvu o braku. Novine se jedino odnose na vreme i način deobe zajedničke imovine. Imovina koju su bračni drugovi stekli radom tokom trajanja bračne zajednice, po pravilu, deli se po prestanku braka razvodom ili u slučaju proglašenja braka ništavim. Međutim, zajednička imovina može se podeliti i za vreme trajanja braka na zahtev jednog bračnog druga ili na osnovu sporazuma koji su o tome bračni drugovi postigli. U ovom drugom slučaju sporazum bračnih drugova mora biti overen od strane sudije.

Što se tiče načina deobe, Zakon unosi novinu prema kojoj se zajednička imovina, po pravilu, deli na jednake delove. Smatra se da su bračni drugovi u braku ravnopravni i da je njihov doprinos u sticanju te imovine u većini slučajeva podjednak. Osim toga, bračna zajednica nema karakter poslovne organizacije u kojoj se precizno knjigovodstveno evidentiraju svi prihodi i rashodi sa njihovom namenom i specifikacijom, kao i vremenski priliv prihoda sa posebnom oznakom odakle potiču. S druge strane, za postupak suda je mnogo jednostavnije ako se zajednička imovina deli na jednake delove; postupak se brže odvija, a bračni drugovi dolaze brže do ostvarenja svojih prava. Međutim, ako je prilikom sticanja zajedničke imovine jedan bračni drug više doprinosio, njegovo je pravo, da na temelju većeg uloženog rada, dobije i veći udeo u zajedničkoj imovini. Pošto se zajednička imovina, po pravilu, deli na jednake delove, to bračni drug koji to pravilo želi da ospori, mora uz svoj zahtev priložiti dokaze kojim će potvrditi da je više doprinosio u sticanju zajedničke

imovine. Teret dokazivanja, prema tome, leži na bračnom drugu koji smatra da je njegov udeo u zajedničkoj imovini veći. Time se u neku ruku daje prednost bračnoj uravnilovci nad sticanjem u kome je angažovan veći rad i veće materijalno odricanje.

6. Zakon o braku i porodičnim odnosima SR Slovenije poznaje samo dva brakorazvodna uzroka: a) sporazumni razvod; i b) opšti (generalni) uzrok za razvod braka. U odnosu na raniji Savezni zakon o braku koji poznaje osam brakorazvodnih uzroka bez sporazumnog razvoda, i zakonodavstva SR Srbije koje prihvata deset brakorazvodnih uzroka, broj od samo dva uzroka za razvod braka svakako skreće pažnju na sebe.

Sporazumni razvod, koji je u naše pravo uveden novim republičkim i pokrajinskim zakonodavstvom, javlja se uglavnom u tri oblika i to kao: a) sporazumni razvod sa ograničenjem; b) sa delimičnim ograničenjem; i c) bez ikakvog ograničenja.

Koncepcija sporazumnog razvoda koja je prihvaćena u slovenačkom zakonodavstvu, spada u kategoriju sporazumnog razvoda sa ograničenjem i to u njegovom do sada najizrazitijem vidu. Naime, da se brak razvede na osnovu sporazuma bračnih drugova zahteva se prisustvo četiri uslova: 1) da su se bračni drugovi sporazumeli o zaštiti, vaspitanju i izdržavanju zajedničke dece; 2) da su se saglasili o izdržavanju neobezbeđenog bračnog druga koji je nesposoban za rad ili je nezaposlen, odnosno koji se ne može zaposliti; 3) da bračni drugovi poseduju pismeni i od suda overeni sporazum o podeli zajedničke imovine; i najzad, 4) da su doneli odluku o tome ko će od njih biti dalji nosilac do tada zajedničkog stanarskog prava.

Uslovi koji moraju biti ispunjeni za primenu sporazumnog razvoda kao brakorazvodnog uzroka, očigledno su veoma složeni. Zbog toga se nameće pitanje da li je zakonodavac dobro odmerio ove uslove koji svojom brojnošću mogu učiniti da se ovaj brakorazvodni uzrok gotovo ne može primeniti. Sigurno je da se može smatrati neprihvatljivim stav po kome ovaj brakorazvodni uzrok treba formulisati bez ikakvih ograničenja, ali je isto tako sigurno da je još neprihvatljivije postaviti brojna i složena ograničenja koja u osnovi negiraju svaku opravdanost ovakvog brakorazvodnog uzroka. Ustanovi sporazumnog razvoda, to je dovoljno poznato, mogu se uputiti brojne i vrlo ozbiljne kritičke primedbe. Međutim, ako se ovaj brakorazvodni uzrok prihvati, onda se teorijska negacija kritičkih primedbi ne može svesti na afirmaciju praktične negacije ovog brakorazvodnog uzroka. Zbog toga, insistiranje na brojnim ograničenjima pre govori o potrebi da se taj brakorazvodni uzrok napusti nego da se njegova primena isključi uz načelno prihvatanje sporazumnog razvoda kao izraza narodnih potreba vremena u kome se nalazimo.

Drugi brakorazvodni uzrok predstavlja najpotpuniji i najkompletniji primer primene jednog opšteg, odnosno generalnog uzroka za razvod braka. Po svemu sudeći, Zakon o braku i porodičnim odnosima SR Slovenije napušta mešoviti brakorazvodni sistem na kome se zasnivalo ranije Savezno zakonodavstvo o braku i prihvata brakorazvodni sistem teške poremećenosti. Po ovom brakorazvodnom sistemu tužbu za razvod braka može podneti i bračni drug koji je

isključivo kriv za poremećaj bračnih odnosa. Prema tome napušta se princip: da niko iz svog protivpravnog akta ne može izvesti pravo za sebe. Iz negacije ovog principa izvodi se zaključak da brakorazvodni uzrok može stvoriti bračni drug koji se na taj uzrok poziva. Ako pravo dođe u sukob sa osnovnim etičkim postavkama, pa i samim bićem na kome počiva prihvatanjem jednostranog razvoda, onda se prirodno nameće pitanje opravdanosti pravne ustanove koja takvu pojavu omogućava. Sloboda razvoda nije identična sa slučajem raskidanja vanbračne zajednice i pretvaranjem razvoda u privatnu instituciju. Ako je bračna zajednica kao osnov porodice društvena ustanova, onda se protivrečnost između imperativnih zahteva za sklapanje braka i potpune slobode razvoda mora razrešiti jasnim stavom o odnosu društva prema braku. Na pola puta se u ovom pogledu sigurno ne može ostati.

7. Pravne posledice razvoda, koje su prisutne u slovenačkom zakonodavstvu, odnose se na zaštitu, vaspitanje i izdržavanje zajedničke dece od strane bivših bračnih drugova, zatim na pravo na izdržavanje koje jedan bračni drug stiče prema bivšem bračnom drugu, i konačno, na sudbinu poklona koje su bivši bračni drugovi jedan drugom dali pre sklapanja braka ili tokom trajanja bračne zajednice.

Način podele zajedničke imovine nije izričito normiran u odeljku o pravnim posledicama razvoda, kao što je to bio slučaj u ranijem Saveznom zakonodavstvu o braku, ali su zato principi te podele dati u odeljku o pravima i dužnostima bračnih drugova tokom trajanja bračne zajednice.

Institut izdržavanja bračnih drugova nakon razvoda braka koncipiran je na jedan izuzetno osoben način. Pre svega u Zakonu se insistira na podudarnost uslova za sticanje prava na izdržavanje sa momentom ulaganja zahteva za izdržavanje. To je princip koji je bio prisutan u ranijem Osnovnom zakonu o braku po kome se pravo na izdržavanje može ostvariti samo u toku brakorazvodnog postupka. Time se insistira da se svi međusobni odnosi bivših bračnih drugova pa prema tome i alimentacioni, rasprave i konačno reše u presudi za razvod braka. Na ovaj način čine se izvesnim obaveze bračnog druga koji je dužan da izdržavanje daje, ili se utvrđuje da ta njegova obaveza nije prisutna, što unosi nesumnjive elemente pravne sigurnosti u međusobne odnose bivših bračnih drugova. Ova koncepcija, koja se primenjivala u ranijem Saveznom zakonodavstvu, bila je oštro kritikovana od strane pravne teorije i bila je propraćena Načelnim mišljenjem Vrhovnog suda Jugoslavije kojim se u određenim slučajevima priznaje pravo na ulaganje zahteva za izdržavanje i nakon pravosnažno donete presude o razvodu braka. Postojeće republičko i pokrajinsko zakonodavstvo te korekcije isto tako prihvata. Međutim, Zakon o braku i porodičnim odnosima SR Slovenije sva ta shvatanja energično odbacuje rigorozno insistirajući na jedinstvu procesnopравnih i materijalnopравnih pretpostavki za sticanje prava na izdržavanje nakon razvoda braka. Sasvim je sigurno da stara rešenja nisu uvek rđava, ali ostaje otvorenim da li nove zahteve treba uvek u potpunosti ignorisati.

U pogledu pretpostavki za sticanje prava na izdržavanje, treba primetiti da se krivica za razvod braka, ako je utvrđena na izri-

čit zahtev zainteresovanog bračnog druga, može ali ne mora uzeti kao uslov za gubitak prava na izdržavanje. Stvar je procene suda da li je ta krivica takvog intenziteta da nameće potrebu da se njeno prisustvo respektuje. Ovo rešenje nesumnjivo skreće pažnju na sebe i unosi jednu odmerenu elastičnost u ovu osetljivu oblast alimentacionih odnosa.

Što se tiče dužine trajanja izdržavanja, Zakon insistira na koncepciji da je izdržavanje nakon razvoda braka samo privremena mera. Dužina trajanja izdržavanja nije vremenski tačno određena. Praktično to ima za posledicu da razvedeni bračni drug prima izdržavanje „sve dok se ne uživi u nov položaj i ne uredi svoje prilike” (zakonski izraz). Kao što je poznato, privremeni karakter izdržavanja nakon razvoda braka ima načelno za cilj da se napusti koncepcija prema kojoj je izdržavanje u ovom slučaju nadoknada za gubitak materijalne sigurnosti koju je brak pružao jednom od bračnih drugova. U našem pravu, za razliku od buržoaskih zakonodavstava, ustanova braka ne može se tretirati kao materijalna zajednica koja prevashodno pruža imovinsku sigurnost nekom od bračnih drugova. Po toj koncepciji razvodom braka ta imovinska bezbednost nestaje, te izdržavanje nakon razvoda braka samo predstavlja pokušaj da se kontinuitet te materijalne sigurnosti obezbedi. Zbog toga privremeni karakter ustanove izdržavanja nakon razvoda braka predstavlja osnov za konačno napuštanje u našem pravu ustanove izdržavanja bivših bračnih drugova, i takvu tendenciju treba bezrezervno podržati.

Prestanak prava na izdržavanje nakon razvoda braka vezuje se za sklapanje novog braka od strane razvedenog bračnog druga koji izdržavanje prima. Međutim, treba primetiti da Zakon o braku i porodičnim odnosima SR Slovenije ne vezuje gubitak prava na izdržavanje u slučaju zasnivanja konkubinata. Ako Zakon vanbračnoj zajednici u načelu daje isto pravno dejstvo kao i bračnoj, onda je protivrečan, a u najmanju ruku nedosledan stav zakonodavca koji u ovom slučaju insistira na provođenju razlike između bračne i vanbračne zajednice.

Kad je reč o pravnim posledicama razvoda povodom poklona koji su bračni drugovi jedan drugom učinili pre sklapanja braka ili u toku trajanja bračne zajednice, treba primetiti da se za razliku od ranijeg Saveznog zakonodavstva, koje u ovom pogledu prihvata kaznenopravni sistem, Zakon o braku i porodičnim odnosima SR Slovenije u ovom pogledu zasniva na koncepciji o neosnovanom obogaćenju tako da se nesrazmerni pokloni vraćaju nezavisno od prisutne krivice za razvod braka. Kaznenopravni sistem se sve više napušta u savremenom porodičnom pravu, te slovenačko zakonodavstvo prirodno prihvata postojeća moderna rešenja.

III. RODITELJSKO PRAVO

1. U domenu roditeljskog prava, Zakon o braku i porodičnim odnosima SR Slovenije unosi, u odnosu na naše ranije Savezno porodično zakonodavstvo, dve značajne novine.

Kao prvo, zakonodavstvo SR Slovenije odbacuje ustanovu pozakonjenja; ukljanjanje razlike u pravnom položaju bračne i van-

bračne dece, po mišljenju zakonodavca SR Slovenije, čini nepotreb-
nom ovu ustanovu. Insistiranje na promeni statusa dece rođene van
braka preko ustanove pozakonjenja, gubi svoj smisao kada su van-
bračna deca u potpunosti izjednačena sa bračnom. Međutim, iako su
ove postavke sa pravne tačke gledišta potpuno tačne, ostaje otvore-
nim da li je stanje svesti građana Slovenije na takvom nivou da se
ovakve pravne koncepcije mogu prihvatiti. Druge naše republike još
uvek u ovom pogledu čine izvesne koncesije starim shvatanjima čiji
su koreni dosta duboki. Zbog toga se treba podsetiti da nove ideje
postaju društvena istina ako izviru iz stvarnog preobražaja društvene
svesti. Pravo, van svake sumnje, u nekim slučajevima mora ići is-
pred svog vremena, ali taj korak ne sme dobiti takve razmere da pot-
puno odvoji pravo od njegove društvene osnove.

Druga novina odnosi se na proširenje ustanove emancipacije.
Prevremeno zasnivanje opšte poslovne sposobnosti sklapanjem bra-
ka predstavlja u našem dosadašnjem pravu jedini oblik kojim se ma-
loletniku priznaje sposobnost za samostalno preduzimanje pravnih
akata. Emancipacija u ovom slučaju nastupa po sili zakona.

Pored ovog oblika prevremenog sticanja poslovne sposobnos-
ti, Zakon o braku i porodičnim odnosima SR Slovenije uvodi i novi
oblik emancipacije koji nastaje odlukom suda: Maloletnik stariji od
15 godina koji prizna očinstvo deteta rođenog van braka i koji na
osnovu punovažnog akta o priznanju postaje roditelj svom detetu,
može na predlog organa starateljstva, ako za to postoje važni razlo-
zi, steći opštu poslovnu sposobnost sudsom odlukom. Prema tome,
za ovaj oblik sudske emancipacije potrebno je da budu ispunjena tri
uslova: a) da je maloletnik na osnovu punovažnog akta o priznanju
očinstva zasnovao sa svojim vanbračnim detetom roditeljski odnos;
b) da su za sticanje njegove opšte poslovne sposobnosti prisutni raz-
lozi koji po svojoj važnosti imaju značajniji karakter; i c) da je pra-
vosnažnu odluku o prevremenom sticanju opšte poslovne sposobno-
sti, na predlog organa starateljstva, doneo nadležni sud u vanparnič-
nom postupku. Nije teško konstatovati da je prihvatanje ovog novog
oblika emancipacije rezultat potrebe da maloletnik ne samo što pre
uspostavi roditeljski odnos sa svojim detetom (što je istovremeno i
interes deteta), nego i da roditeljsko pravo vrši samostalno, bez prav-
nog uticaja svog zakonskog zastupnika. Ovo proširenje ustanove eman-
cipacije treba bezrezervno pozdraviti jer predstavlja ozbiljan dopri-
nos daljoj razradi ustanove emancipacije u uporednom socijalistič-
kom zakonodavstvu sveta i njenom dubljem, preciznijem i sve kom-
pletnijem postavljanju u našem pravu na novim humanim osnovama.

2. Ustanova priznanja očinstva deteta rođenog van braka kon-
cipirana je u Zakonu o braku i porodičnim odnosima SR Slovenije
na istim osnovama koje su bile prisutne u ranijem Saveznom zakonu
o odnosima roditelja i dece. Jedina novina odnosi se na konstituisa-
nje posebne poslovne sposobnosti maloletnom licu za priznanje očin-
stva svom vanbračnom detetu. Za razliku od ostalih republičkih i
pokrajinskih zakonodavstava koji ovu sposobnost za priznanje očin-
stva daju maloletniku sa navršenom šesnaestom godinom, Zakon o
braku i porodičnim odnosima SR Slovenije ovaj uzrast određuje sa
navršenom petnaestom godinom. Verovatno se zakonodavac odlučio

za ovaj uzrast rukovođen razložima doslednosti, s obzirom da je uzrast od 15 godina određen za zasnivanje radnog odnosa i sticanje ograničene poslovne sposobnosti.

3. Tužbu za istraživanje očinstva deteta rođenog van braka, podnosi prirodni otac deteta, kao i samo dete po navršenom punoletstvu, a za vreme trajanja njegovog maloletstva tužbu u njegovo ime podnosi majka ako vrši roditeljsko pravo, odnosno staratelj ako dete nema roditelja ili je majka deteta lišena roditeljskog prava. U ovom pogledu zakonodavstvo SR Slovenije ne unosi neke posebne novine. Međutim, nova rešenja prisutna su u pogledu karaktera i dužine rokova.

Tako, za tužbu koju podnosi prirodni otac deteta rok je u odnosu na ranije propise smanjen od tri na godinu dana, a pored ovog subjektivnog roka koji teče od dana prijema obaveštenja da majka deteta nije dala saglasnost na njegov akt o priznanju očinstva, uveden je i objektivni rok u trajanju od pet godina a koji teče od dana rođenja deteta. Prihvatanjem ovog novog objektivnog roka, koje nije poznavalo dosadašnje zakonodavstvo i kojim se htelo da unese izvesnost u ove odnose, postiže se suprotan efekat od primarnog zahteva izraženog u potrebi zaštite interesa dece, jer se objektivnim rokom ograničava prirodnom roditelju vanbračnog deteta mogućnost da uspostavi s njim roditeljski odnos u slučaju da se tome protivi majka deteta. Ako se ima u vidu da interesi majke deteta ne moraju uvek biti u skladu sa interesima deteta, onda ovo sužavanje mogućnosti prirodnom roditelju da uspostavi roditeljski odnos sa svojim vanbračnim detetom, objektivno šteti interesima samog deteta.

4. Ranije Savezno zakonodavstvo o odnosima roditelja i dece, nije imalo izričitih odredaba koje se odnose na mogućnost podizanja tužbe za istraživanje očinstva osobe čija je smrt nastupila.

Za rešenje ovog slučaja u pravnoj teoriji mogla su se primećivati dva stanovišta. Po jednom, tužba za istraživanje očinstva može se podneti i posle smrti oca vanbračnog deteta, s tim da se tužba podnosi protiv naslednika, a ako njih nema, onda protiv staratelja umrlog lica. Ovakvo shvatanje opravdava se potrebom da se zaštite interesi vanbračnog deteta koji mogu ostati nezaštićeni usled smrti osobe koja se smatra njegovim ocem. Po drugom gledištu, međutim, tužba za istraživanje očinstva se u ovom slučaju ne može podići, jer se tome protivi sam karakter postupka u kome treba vršiti analizu krvi ili sprovesti antropološku ekspertizu, a to nije moguće učiniti usled nastale smrti lica čije očinstvo treba utvrditi.

Ovaj teorijski spor, koji je do sada bio prisutan u našem porodičnom pravu, razrešio je Zakon o braku i porodičnim odnosima SR Slovenije prihvatajući koncepciju po kojoj se tužba za istraživanje očinstva može podneti i posle smrti lica za koje se pretpostavlja da je otac deteta. Tužba se u ovom slučaju može podneti najkasnije u roku od godinu dana odsmrti te osobe.

5. Ustanova veštačkog oplođavanja nije bila prisutna u našem ranijem Saveznom porodičnom zakonodavstvu. Vremenom ova se ustanova sve više nametala posebno ako se ima u vidu da je to jedini

način da pojedine osobe začnu dete ako nisu u mogućnosti da to učine polnim aktom ili ako to ne žele da učine na takav način. U cilju zaštite afekcionih i drugih interesa osobe koja je omogućila da dođe do veštačkog oplodivanja, ili interesa same žene koja je veštački oplodjena, kao i njenog supruga ako se nalazi u braku, u mnogim zakonodavstvima nije dopušteno utvrđivanje očinstva (priznanjem ni istraživanjem) deteta koje je začeto veštačkim oplodivanjem njegove majke. Zabranu ove vrste normira i Zakon o braku i porodičnim odnosima SR Slovenije.

6. Utvrđivanje materinstva deteta rođenog van braka u praksi se pojavljuje kao veoma retka pojava. Zbog toga mnoga zakonodavstva nemaju odredbe koje se odnose na ovu ustanovu. Isti je slučaj i sa našim ranijim Saveznim porodičnim zakonodavstvom. Ta činjenica stvarala je izvesne teškoće sudskoj praksi, pa je zbog toga Zakon o braku i porodičnim odnosima SR Slovenije izričito normirao da je dopušteno utvrđivanje vanbračnog materinstva, s tim da se odredbe o utvrđivanju očinstva analogno primenjuju i prilikom utvrđivanja vanbračnog materinstva.

7. Aktivnu legitimaciju za osporavanje očinstva deteta rođenog u braku, za razliku od ranijih propisa, Zakon o braku i porodičnim odnosima SR Slovenije priznaje i prirodnom ocu deteta. Na ovaj način data je prednost interesima deteta da mu se utvrdi stvarni otac nad potrebom da se očuva stabilnost bračne zajednice. Ovu tužbu prirodni otac deteta može podneti u roku od godinu dana od kada je očinstvo deteta upisano u matičnu knjigu.

8. U pogledu tužbe muža majke deteta, zakonodavstvo SR Slovenije uvelo je dva roka: subjektivni i objektivni. Subjektivni rok, za razliku od starog zakonodavstva, produžen je od šest meseci na godinu dana, a činjenica za koju se vezuje početak isticanja roka više ne predstavlja saznanje za rođenje deteta, već otkriće istine da on nije otac deteta. Time je ispravljena neodrživa praksa koja se zasnivala na činjenici rođenja deteta, a koja sama po sebi, sem u izuzetnim slučajevima (duža odsutnost, nastala impotentnost, neodržavanje seksualnih odnosa usled prisutnog sukoba u braku), ne pruža nikakav ozbiljan podatak mužu majke deteta u pogledu autentičnosti njegovog očinstva, jer je sasvim moguće da majka deteta održava istovremeno polne odnose u braku i izvan braka.

Što se tiče objektivnog roka, treba primetiti da je njegov osnovni cilj da koriguje subjektivni rok, a iznosi pet godina od rođenja deteta. Ostaje, međutim, otvorenim pitanje: do koje mere prisustvo objektivnog roka u svojoj suštini onemogućava muža majke deteta u ostvarenju svojih interesa da ne vrši roditeljsko pravo prema detetu koje nije njegov prirodni potomak ako nakon isteka pete godine od rođenja deteta sazna da dete nije njegovo? Objektivni rokovi su obično korisni i često neophodni, ali njihovo široko i nekontrolisano uvođenje u statusnoj sferi može dovesti do neodrživih stanja i veoma konfuznih situacija.

Tužbu za osporavanje očinstva može podneti i dete po navršenom punoletstvu. Prema našem ranijem Saveznom porodičnom zakonodavstvu, ova tužba deteta nije bila vezana za rok, što je u pravnoj

teoriji i sudskoj praksi dovelo do različitih tumačenja i stavova. Prema jednom stanovištu, tužba se u ovom slučaju mogla podići do kraja života deteta, a po drugom, primenjivala se analogija naslanjanjem na rok koji je određen za majku deteta. Međutim, prisustvo ovih kontroverznih shvatanja razrešio je Zakon o braku i porodičnim odnosima SR Slovenije određujući za dete rok od 5 godina. Rok je objektivnog karaktera i teče od dana punoletstva deteta.

9. Zakon o braku i porodičnim odnosima SR Slovenije prihvata sistem objektivne podele maloletnika sa naslanjanjem na uzrast od 15 godina. Maloletna lica koja dostignu ovaj uzrast, stiču ograničenu poslovnu sposobnost, što znači da mogu lično ali ne i samostalno da preduzimaju pravne akte. Ovakav stav je načelno prihvaćen. Međutim, od tog pravila predviđen je izuzetak po kome maloletnici stariji od 15 godina mogu ne samo lično već i samostalno da preduzimaju sve pravne poslove sem one koji su izuzetno važni tako „da bitno utiču na život maloletnika” ili mogu bitno „uticati na njegov život i po punoletstvu” (zakonski izrazi).

Na ovaj način punovažnost pravnog posla nije određena samo uzrastom maloletnika, već i karakterom konkretnog pravnog posla koji maloletnik preduzima. Ova francuska koncepcija o punovažnosti pravnih poslova maloletnih lica, koja u našem pravu do sada nije bila prisutna, zaslužuje našu pažnju, posebno ako se imaju u vidu njene prednosti ali i nedostaci koji se kriju u nepreciziranom kriterijumu koji određuje punovažnost pravnog posla. Objektivni kriterijum punovažnosti pravnog posla vezan za uzrast, daleko je određeniji od subjektivnog koji se zasniva na dosta arbitrarnoj proceni postojećeg i perspektivnog interesa maloletnog deteta.

10. Ustanova produženja roditeljskog prava koncepirana je u postojećem slovenačkom zakonodavstvu uglavnom na istim principima koji su bili prisutni i u ranijem Saveznom zakonu o odnosima roditelja i dece. Jedina novina, i to možda bitna, odnosi se na mogućnost da se roditeljsko pravo produži i u slučaju da zahtev za produženje nije uložen pre dostignutog punoletstva maloletnog deteta.

Ostaje, međutim, otvorenim pri ovakvom rešenju jednog principijelnog pitanja: kako je moguće nešto produžiti ako to što treba produžiti više pravno neegzistira? Drugim rečima, roditeljsko pravo prestaje po sili zakona navršenim punoletstvom od strane deteta, te ostaje veoma diskutabilno kako je moguće uvesti roditelje u njihovo pravo koje je prestalo da postoji? Insistiranje na blagovremenom ulaganju zahteva za produženje roditeljskog prava nije sporedno pitanje čisto temporalnog karaktera, već je posledica načelnog zahteva da se razgraniči i precizno distancira roditeljsko pravo od misije staratelja.

11. U našem ranijem Saveznom porodičnom zakonodavstvu, pravo i dužnost izdržavanja deteta od strane roditelja nije se posebno izdvajalo iz konteksta ostalih dužnosti i prava roditelja prema svojoj deci. Nastankom punoletstva dece prestaje roditeljsko pravo. Zajedno sa ostalim dužnostima i pravima dostizanjem punoletstva dece prestaju i dužnosti roditelja da decu izdržavaju. Ako se deca nalaze na višem ili visokom školovanju koje upravo započinje sa dostizanjem

njihovog punoletstva, naš savezni zakonodavac je verovatno smatrao da u takvom slučaju nastaje isključiva briga punoletnog deteta da obezbedi sebi sredstva za dalje školovanje koje nije obavezno. Umorne roditelje treba osloboditi tog tereta koji od njih iziskuje nove napore, naprezanja i nova lišavanja.

Međutim, prateći stav naše ranije sudske prakse koja je u ovom slučaju išla preko zakona, nalažući roditeljima da izdržavaju svoju decu dok se nalaze na višem ili visokom školovanju, Zakon o braku i porodičnim odnosima SR Slovenije, nameće dužnost roditeljima da u ovakvim slučajevima izdržavaju svoju decu u skladu sa svojim mogućnostima. Vreme trajanja izdržavanja ograničeno je do trajanja redovnog školovanja bez posebnog označavanja određenog uzrasta, kako to čine neka republička i pokrajinska zakonodavstva, do čijeg navršetka prestaje pravo deteta na izdržavanje od roditelja.

12. U savremenom slovenačkom pravu, odluku o izdržavanju deteta, kao i u ranijem saveznom zakonodavstvu, donosi sud, i ta se odluka u pogledu visine izdržavanja može menjati u zavisnosti od naraslih ili smanjenih potreba deteta, kao i promena u materijalnim mogućnostima roditeljima.

Novina koju slovenačko zakonodavstvo unosi u ovom domenu, odnosi se na mogućnost da odluku o promeni visine izdržavanja može doneti i organ starateljstva. Sudska odluka o izdržavanju deteta dostavlja se organu starateljstva koji na kraju svake godine, na osnovu prikupljenih podataka o povećanju životnih troškova, može izmeniti odluku o visini izdržavanja.

Nije teško primetiti da se u ovom slučaju radi o koliziji nadležnosti i o inauguranju mogućnosti da se jedna sudska odluka izmeni odlukom izvan sudskog organa. Međutim, valja primetiti da te proceduralne smetnje imaju manji značaj od praktičnih koristi koje se postižu brzim i jednostavnim delovanjem organa starateljstva. Sudovi su još uvek državni organi koji u većini slučajeva veoma sporo deluju. Zbog toga je intervencija organa starateljstva u domenu alimentacionog prava čiji su zahtevi egzistencijalni i izuzetno hitni, od ogromnog značaja za kompleksno i efikasno ostvarivanje prava deteta na izdržavanje.

IV. USVOJENJE I HRANJENIŠTVO

1. Prema intencijama koje su bile prisutne u vreme rada na jedinstvenom Saveznom kodeksu iz domena braka i porodičnih odnosa, ustanovu usvojenja treba koncipirati na što široj osnovi kako bi se u praksi mogli ostvariti svi oblici usvojenja počev od potpunog pa do različitih varijanti nepotpunog usvojenja. Mnoga republička i pokrajinska zakonodavstva su ovu koncepciju prihvatila tako da su stvoreni relativno povoljni uslovi za širok izbor oblika usvojenja od strane onih koji žele da usvojenju pristupe. Potrebe mnogih ljudi su veoma različite te je prirodno da im zakonodavstvo pruži brojne i što različitije uslove za sklapanje usvojenja. Time će se interes društva pa i građana za zasnivanje što većeg broja usvojenja na lakši, neposredniji i efikasniji način ostvariti.

Nasuprot ovim intencijama neka republička i pokrajinska zakonodavstva (recimo Zakon o usvojenju SR Crne Gore), zadržala su isključivo ranije oblike usvojenja koji su bili prisutni u bivšem Saveznom zakonodavstvu o usvojenju. Prema tim zakonodavstvima, potpuno usvojenje ne predstavlja prihvatljiv oblik usvojenja s obzirom da postavlja vrlo složene zahteve za svoj nastanak. Ujedno tom obliku usvojenja protive se i osnovni etički principi prema kojima istina o stvarnom karakteru određenih ljudskih odnosa ne može biti zamenjena njenom negacijom koja je zakonom konsakrirana.

U grupu zakonodavstva koja ne prihvata sve oblike usvojenja spada i Zakon o braku i porodičnim odnosima SR Slovenije. Po tom Zakonu napuštaju se oblici nepotpunog usvojenja koji su bili prisutni u ranijem Saveznom zakonodavstvu o usvojenju, a prihvata se jedino oblik potpunog usvojenja koji do sada nije bio poznat u našem zakonodavstvu. Na ovaj način izuzetni oblik usvojenja dobija tretman redovnog i isključivog oblika usvojenja, a dosadašnji redovni oblici usvojenja (širi i uži vid nepotpunog usvojenja) potpuno se napuštaju. Naravno, za sada još uvek ostaje otvorenim do koje je mere ovakav ekstremni pristup ustanovi usvojenja celishodan s obzirom na stečene navike, prisutnu pravnu svest građana i neuhodanost ovakvog oblika usvojenja u našem pravu. Sama činjenica da se jedan izuzetak podiže na stepen pravila budi našu široku radoznalost i skreće na sebe posebnu pažnju. Vreme će, van svake sumnje, pokazati da li treba istrajati sa ovako jednostranim i neelastičnim pokušajima, ili valja uneti i izvesne korekcije u preciziranju same ustanove potpunog usvojenja i u proširenju osnove na kojoj se grade različiti oblici usvojenja.

2. Potpuno usvojenje, prema Zakonu o braku i porodičnim odnosima SR Slovenije, koncipirano je na jedan dosta osoben način, iako takva koncepcija nije nepoznata u uporednom pravu.

Pre svega, u ovakvom pristupu ustanovi potpunog usvojenja krije se jedna protivurečnost ili unutrašnja nedoslednost. Potpuno usvojenje, kako je u Zakonu zamišljeno, ima za osnovni i jedini cilj da usvojenika uvede u porodicu usvojlaca, da usvojeniku da položaj prirodnog potomka usvojlaca i da usvojenika pravno izvede iz svoje krvne porodice. Nastankom potpunog usvojenja prestaju svi odnosi usvojenika sa svojom ranijom porodicom. Usvojenik ne samo da transformiše svoj statusni položaj, da menja roditelje i krug svojih srodnika, već i za javnost postaje ličnost čija je prirodna prošlost negirana u pravnoj budućnosti koja otvara svoju perspektivu zasnovanim novim roditeljskim odnosom. Strogo uzevši u životu usvojenika i ne postoji stara prošlost i nova budućnost, zatim negirani srodnici i novi roditelji, kao ni prestanak izvesnih odnosa i nastanak drugih, jer se ceo taj složeni proces stapa u jednu celinu koja pravno nenarušava kontinuitet u životu usvojenika.

Prema pravnim posledicama potpunog usvojenja, usvojenik je od uvek imao pravne roditelje kao prirodne, a njegovi prirodni roditelji pravno ne egzistiraju. Ceo ovaj složeni napor da ustanova usvojenika kao oblik imitiranja prirode, preraste u sastavni (emanentni, neotuđivi) deo same te prirode, zahteva da ustanova potpunog usvojenja bude tako koncipirana, da se te namere što jednostavnije

i lakše, potpunije i adekvatnije ostvare. Pretpostavke potpunog usvojenja moraju biti fundirane na zahtevima koji će u svakom svom detalju i u samoj svojoj celini poslužiti tom osnovnom cilju. Laž je prisutna, ali njeno prerastanje u istinu mora biti verodostojno u mери koja opravdava društvenu prisutnost ustanove potpunog usvojenja.

Smatra se protivrečnim i nedoslednim ako se tvrdi da je usvojenik prirodni potomak usvojlaca i takvo se stanje podvlači u zvaničnim javnim matičnim knjigama koje uživaju opšte poverenje, a ujedno se posebnim pretpostavkama za usvojenje uporno insistira da se takvo tvrđenje de facto opovrgne. To javno konfrontiranje istine i laži može dovesti utsanovu potpunog usvojenja do njenog unutrašnjeg rasepa i do negiranja fundamentalnih ciljeva koji su prisutni u ovom obliku usvojenja. Zbog toga se čini da je neophodno prethodno raspraviti šta se želi postići usvojenjem, pa u skladu sa tim ciljevima i određivati oblike u kojima se usvojenje može javiti. Najgora su rešenja koja su nekompletna, fragmentarna, nedosledna, koja ostaju nedovršena, koja u sebi sadrže početne karakteristike jednog oblika usvojenja ali istovremeno i završne oblike drugog oblika usvojenja koje u osnovi protivreče prvom obliku. Tako je u svojoj suštini postupio i Zakon o braku i porodičnim odnosima SR Slovenije. Negiranjem posebnih pretpostavki na strani usvojenika za sklapanje potpunog usvojenja, Zakon dopušta da se usvoji i maloletno lice koje se nalazi pred sticanjem punoletstva iako je evidentno da je cela društvena sredina pa i ono samo upoznato sa činjenicom da mu usvojitelji nisu prirodni roditelji, ali se takvo tvrđenje ipak unosi u matičnu knjigu rođenih. Ako sadržaj i etička vrednost potpunog usvojenja treba da budu u skladu sa stanjem u matičnim knjigama, onda ovakva koncepcija potpunog usvojenja tu potrebu najbolje negira.

Teza da kroz ustanovu potpunog usvojenja treba očuvati istinu o stvarnom poreklu deteta je neodrživa, jer tada tačne podatke o pravnom statusu deteta ne treba tretirati u javnim knjigama kao netačne podatke o prirodnom poreklu deteta. Istina, kao etički, filozofski ili bolje reći univerzalni pojam malo kada u konkretnim društvenim relacijama može imati apsolutni karakter. Za osobu koja je dobila netačne podatke o smrti jednog lica, laž o njegovoj smrti ima karakter društvene istine. Ocem deteta rođenog u braku smatra se pravno muž majke deteta (i to je istina) iako on nije prirodni otac deteta. Rehabilitovano lice ne smatra se u pravu osuđivanim iako je u običnom životu takvo tvrđenje jednostavna neistina. Isto tako činjenicom rođenja kao i zaključivanjem usvojenja nastaje roditeljski odnos; akcenat u jednom i u drugom slučaju je na pravima i dužnostima prema deci, a osnov nastanka roditeljskog odnosa ukazuje samo na lice koje te dužnosti i prava treba da vrši. Ako je prirodni roditelj dete napustio, onda je istina da on ne vrši roditeljsko pravo; laž je reći za njega da je on roditelj kada se tako nikada nije ponašao, niti je takvo osećanje ispoljio. Istinit odnos u roditeljskom pravu prisutan je kod usvojlaca koji godinama podižu dete do njegovog punoletstva, pa i preko tog uzrasta; laž je reći da oni nisu roditelji kada svoje roditeljske dužnosti svakodnevno sa puno topline i ljubavi izvršavaju. Poenta ne može biti na atavističkim zahtevima, već na odnosima čiji je humanitet socijalno potvrđen. Mnogi usvoje-

nici, u vreme kad potpuno usvojenje nije bilo prisutno, davali su izjave da samo usvojioci smatraju za svoje roditelje, a da sa puno gorčine i gneva osuđuju kako zakonodavca koji im nameće druga lica za roditelje, tako i psihologe (zajedno sa pedagogima) koji uporno podvlače da se istina o usvojenju mora detetu odmah ili bilo kada reći. Prema tome, za ove specifične i izuzetno osetljive odnose, život nas često uči da akcenat nije na faktu ko je dete stvorio, jer društveno to nekad može biti potpuno nevažno (naročito kod veštačke inseminacije), već na činjenici ko je detetu stvarno bio roditelj. Zbog toga, ako se insistira samo na komponenti porekla deteta i na istini te vrste, onda treba usvojenje zaključiti u nekom od oblika nepotpunog usvojenja. Svaki oblik usvojenja ima svoje pravne zahteve, pretpostavke i svoju ljudsku istinu, i oni traže da budu respektovani u interesu usvojenika, usvojlaca, pa i društva u celini.

3. Smetnje za sklapanje potpunog usvojenja preuzeo je Zakon o braku i porodičnim odnosima SR Slovenije iz ranijeg Saveznog zakona o usvojenju. Jedina novina odnosi se na smetnju o određenoj razlici u godinama između usvojlaca i usvojenika. Ta smetnja, za razliku od ranijeg zakonodavstva, dobila je karakter otklonjive smetnje za usvojenje. Prema tome, usvojenju mogu pristupiti i usvojioci između čijeg uzrasta i uzrasta usvojenika je prisutna i manja razlika od osamnaest godina. Dispencaciju za ovu smetnju daje organ starateljstva ako se uveri, na osnovu procene okolnosti konkretnog slučaja, da je zaključenje usvojenja i bez potrebne razlike u godinama od koristi za samog usvojenika.

U uporednom pravu, pa i u nekim našim republičkim zakonima o usvojenju koji razliku u godinama tretiraju kao otklonjivu smetnju, određena je donja granica preko koje se u pogledu razlike u godinama ne može preći. Zakonodavstvo SR Slovenije ovakvu donju granicu nije postavilo, čime se evidentno proširuje mogućnost za sklapanje usvojenja, ali se u još većoj meri napušta zahtev da usvojenje što vernije i potpunije odražava odnos koji je prisutan između krvnih srodnika.

4. Ako se lica koja žele da usvoje maloletnika nalaze u braku, onda se prilikom sklapanja potpunog usvojenja oba bračna druga moraju pojaviti kao usvojioci. Iz ovakve formulacije nije teško izvesti zaključak da slovenačko zakonodavstvo napušta koncepciju ranijeg saveznog zakonodavstva po kome se u ulozi usvojioca može pojaviti i samo jedan bračni drug uz prisutnu saglasnost drugog bračnog druga na akt o usvojenju. Prema tome, saglasnost drugog bračnog druga odnosila se samo na punovažnosti usvojenja, a ne na njegovo učešće u samom aktu usvojenja. Na ovaj način Zakon o braku i porodičnim odnosima SR Slovenije napušta koncepciju o jednostranom usvojenju od strane bračnog para.

Od tog pravila, međutim, može biti odstupanja samo u slučaju ako se zaključuje usvojenje sa prirodnim potomkom bračnog druga (dakle sa srodnikom po tazbini). U ovom slučaju do obostranog usvojenja i ne može doći, jer usvojenju stoji na putu činjenica krvnog srodstva koja predstavlja neuklonjivu smetnju za zasnivanje usvojenja. Jednostranim usvojenjem postižu se isti rezultati kao i skla-

panjem usvojenja od strane bračnog para pošto usvojilac uspostavlja prirodni odnos sa usvojenikom, a taj prirodni odnos već je prisutan na strani bračnog druga koji usvojenju iz tih razloga i ne pristupa.

Ova novina na kojoj insistira Zakon o braku i porodičnim odnosima SR Slovenije, posledica je činjenice da potpuno usvojenje imitira prirodni odnos, a za nastanak tog odnosa potrebno je prisustvo bračnog para. Prema koncepcijama potpunog usvojenja, pretpostavka o prisutnom bračnom paru je jedan od neophodnih uslova, u kontekstu ostalih potrebnih zahteva, za nastanak potpunog usvojenja. Međutim, posmatrano sa stanovišta prihvaćenih pretpostavki za kreiranje potpunog usvojenja, slovenačko zakonodavstvo u ovom slučaju ima nekompletan pristup koji ovaj zahtev o prisutnom bračnom paru, u sklopu ostalih odsutnih uslova, čini nedovoljno ubedljivim. Ovo pogotovo što se u ulozi usvojioca može pojaviti i jedno lice ako se ne nalazi u braku.

5. Slučaj usvojenja u kome se u ulozi usvojilaca pojavljuju strani državljani, a koji je slučaj poslednjih godina u velikoj meri uznemiravao našu javnost, normiran je na jedan sasvim određen i precizan način.

Usvojenje od strane stranih državljana, u načelu, nije dopušteno sve dok dete koje treba usvojiti može naći usvojitelje u našoj zemlji. Prema tome, strani državljanin je doveden u daleko nepovoljniji položaj od naših građana prilikom usvojenja jer može biti s jedne strane, odbijen od zahteva za usvojenje, a s druge, da ima krajnje suženi krug izbora usvojenika. Sve to objektivno ima za cilj da se stvore uslovi u kojima će se strani državljanin sve ređe pojavljivati u ulozi usvojioca naših građana.

Da bi ovakva intencija zakonodavca bila jednobrazno usvojena i u praksi što efikasnije ostvarena, na teritoriji SR Slovenije odluku o davanju saglasnosti stranom državljaninu da usvoji naše maloletno dete donosi republički organ za poslove socijalnog starenja.

6. U ulozi usvojenika može se pojaviti maloletno dete koje nema roditelje (slučaj nahočadi), čiji su roditelji odsutni a duže od godinu dana im nije poznat domicil, zatim dete koje su roditelji napustili, i najzad dete koje ima prisutne roditelje ali su potpuno lišeni poslovne sposobnosti ili im je roditeljsko pravo oduzeto. U svim ovim slučajevima nije potrebna saglasnost roditelja za usvojenje njihovog deteta, jer takvu saglasnost roditelji ne mogu dati usled prirodne, faktičke ili pravne nemogućnosti.

Saglasnost za usvojenje ne zahteva se ako su roditelji dali blanko saglasnost za usvojenje svog deteta. Povodom ovog slučaja, treba primetiti da se u praksi često nameće pitanje: da li maloletna majka može dati blanko saglasnost za usvojenje svog vanbračnog deteta? Za svaku pravno valjanu izjavu volje zahteva se prisustvo opšte poslovne sposobnosti. Međutim, od tog pravila ima niz odstupanja od kojih treba posebno pomenuti slučaj sposobnosti za priznanje materinstva maloletnog lica. Pa ipak, na ovo pitanje Zakon o braku i porodičnim odnosima SR Slovenije nije dao izričit odgovor, što će, van svake sumnje, ako se insistira na zakonskom zastupanju, stvarati praksi brojne teškoće prilikom sklapanja usvojenja.

7. U uporednom pravu zauzima se različit stav o potrebi i korisnosti probnog perioda za sklapanje potpunog usvojenja. Isti je slučaj i u našem republičkom i pokrajinskom zakonodavstvu o usvojenju. Argumenti u prilog i protiv korišćenja ove ustanove su poznati, a njihova vrednost vremenom nije niučemu izmenjena.

Zakon o braku i porodičnim odnosima SR Slovenije se u pogledu ove ustanove opredelio za njeno fakultativno prihvatanje. U tom smislu, organ starateljstva prilikom sklapanja svakog konkretnog usvojenja treba da proceni da li je potrebno da usvojenik provede izvesno vreme u porodici usvojitelja. Ta potreba, pre svega, vezuje se za interese usvojenika, posebno ako se posumnja da su usvojitelji u stanju da se užive u svoj novi položaj.

Za razliku od izvesnih zakonodavstava koji određuju dužinu trajanja probnog perioda, slovenački zakonodavac nije prihvatio fiksirano vreme za trajanje probnog perioda, već je određivanje njegove dužine prepustio organu starateljstva koji treba prema elementima složenosti konkretnog slučaja da odluči o dužem ili kraćem trajanju probnog perioda.

8. Pretpostavke za ništavost usvojenja, kao što je poznato, nisu bile izričito predviđene ranijim Saveznim zakonodavstvom o usvojenju, što je nametalo zahteve pravnoj teoriji i sudskoj praksi da u ovom slučaju razrađuju uslove, pretpostavke i oblike ništavosti.

Imajući u vidu ove propuste u našem bivšem saveznom zakonodavstvu, Zakon o braku i porodičnim odnosima SR Slovenije je izričito normirao pretpostavke za ništavost usvojenja. Tako, usvojenje je apsolutno ništavo: a) ako je usvojeno punoletno lice; b) ako je više bračnih parova usvojilo jednog istog usvojenika; c) ako je usvojen srodnik u pravoj nishodnoj liniji bez obzira na stepen srodstva ili srodnik u drugom stepenu pobočne linije; d) ako je staratelj usvojio svog štićenika; e) ako između usvojlaca i usvojenika nije prisutna najmanja razlika u uzrastu od osamnaest godina ili nije data dispencija ako ta razlika u godinama nije prisutna; f) ako maloletnik stariji od deset godina nije dao saglasnost za svoje usvojenje; g) ako usvojioci ne ispunjavaju uslove koji se zahtevaju za sticanje aktivne sposobnosti za usvojenje; i h) ako je usvojeno dete čiji su roditelji živi, čije je prebivalište poznato, koji dete nisu napustili, koji su dali saglasnost za priznanje a oduzeto im je roditeljsko pravo, odnosno opšta poslovna sposobnost, ili su dali saglasnost bez blanko zahteva.

Zanimljivo je primetiti da se po slovenačkom zakonodavstvu ne smatra ništavim usvojenje čijem je zaključenju pristupio samo jedan bračni drug bez učešća drugog supruga iako se u Zakonu izričito zahteva da se bračni drugovi mogu samo zajedno pojaviti u ulozi usvojlaca sem ako se pristupa usvojenju pastorka ili pastorkinje. Ostaje, međutim, otvorenim: zašto se ovakav način zasnivanja usvojenja ne smatra ništavim kada je očito da je u suprotnosti sa jednom od bitnih pretpostavki za nastanak usvojenja, i kada tako zaključeno usvojenje može dovesti u pitanje ne samo usklađenost odnosa između usvojioca i usvojenika, već i sam brak usvojlaca?!

9. U starijoj pravnoj teoriji, pa i po odredbama Srpskog građanskog zakonika, hranjenišтво se tretira kao poseban ili najslabiji

stepen usvojenja. Sklapanjem ugovora o hranjeništvu ili njegovim zasnivanjem faktičkim putem ne nastaje srodički odnos (građansko srodstvo) između hranioca i hranjenika. Bitno je za odnos hranjeniš-tva da hranilac prima na izdržavanje hranjenika bez ikakve naknade i da se njegova dužnost sastoji u vaspitanju i pripremanju hranjeni-ka za samostalan život. Hranjenik nije obavezan da izdržava hranioc-a, ali istovremeno i hranjenik ne stiče nasledno pravo prema hraniocu. Isto tako hranjenik ne može preuzeti prezime hranioca.

U našoj savremenoj teoriji porodičnog prava povlači se oštra razlika između hranjeništa i usvojenja. Čak i uže nepotpuno usvoje-nje, koje predstavlja najnekompletniji oblik usvojenja (isključeno je nasleđivanje i pravo na nošenje prezimena), uspostavlja roditeljski odnos između usvojioaca i usvojenika sa pravom na uzajamno izdrža-vanje. Međutim, kod hranjeništa ta dva značajna momenta ne mogu biti nikad prisutna.

U naše posleratno porodično zakonodavstvo uneta je i jedna nova ustanova koju smo nazvali: porodični smeštaj dece. Za razliku od hranjeništa, lice koje prima dete na porodični smeštaj stiče pravo na materijalnu naknadu na osnovu koje priprema i organizuje iz-državanje, obrazovanje i pripremanje maloletnika za samostalan ži-vot. Na ovaj način stvorili smo jedan dobro razrađen i relativno precizan sistem različitih i brojnih oblika socijalne zaštite maloletnika u okviru ključnih porodičnopравnih instituta i to počev od različitih oblika nepotpunog usvojenja, zatim neraskidivog usvojenja, pa pre-ko hranjeništa do porodičnog smeštaja. Sve su to institucije porodičnog prava a ne institucije socijalne politike, jer koriste porodicu kao osnovnu društvenu jedinicu oko koje se i u kojoj se podiže i formira ličnost maloletnog lica. Domovi koji se izdržavaju iz sredstava socijalne zaštite, van svake sumnje, nisu porodičnopравne institucije jer organizuju podizanje dece izvan porodične sredine.

Ove prethodne napomene, koje su dobro poznate, trebalo je učiniti iz jednostavnog razloga što je u Zakonu o braku i porodičnim odnosima SR Slovenije narušeno sve ono što smo terminološki i suštinski smatrali određenim i jasnim u ovom domenu. Naime, po postojećem slovenačkom zakonodavstvu, ustanova hranjeništa više ne predstavlja oblik porodične zaštite maloletnih lica u vidu njihovog dobročinnog podizanja, već ustanovu lukrativnog karaktera što je do sada bilo svojstvo ustanovi porodičnog smeštaja. Prema tome uklanja se razlika između hranjeništa i porodičnog smeštaja na račun hranjeništa, a proširuje naziv hranjeništa i na ustanovu porodičnog smeštaja dece koja više terminološki samostalno neegzistira.

Pored ovih izmena, treba primetiti da u odnosu na ranije zakonodavstvo, Zakon o braku i porodičnim odnosima SR Slovenije unosi i dve novine: prva se odnosi na normiranje smetnje za sklapanje hranjeništa (zahtev za prisutnom najmanjom razlikom u godinama između hranioca i hranjenika od 18 godina koja je prisutna i prilikom usvojenja); a druga, ograničava mogućnost licu da se pojavi u ulozi hranioca ako je starije od 60 godina. Smatra se da takvo lice nije podobno da vrši dužnost hranioca s obzirom na odmakle godine u koje je zašlo. No, valja istaći da obe ove smetnje imaju otklonjivi

karakter, što znači da u izuzetnim slučajevima organ starateljstva može dopustiti sklapanj ugovora o hranjeništvu i licu koje je starije od 60 godina i koje nije starije 18 godina od hranjenika.

Za prestanak ugovora o hranjeništvu jednostranim aktom (otkazivanjem), zahteva se, ako ugovorom nije određen duži rok, da se respektuje otkazni rok u trajanju od najmanje tri meseca. Otkaz u ovom slučaju mora biti pismeno prezentiran ili dat sumeno na zapisnik pred organom starateljstva.

V. STARATELJSTVO

1. Od svih razmotrenih ustanova porodičnog prava koji su prisutni u Zakonu o braku i porodičnim odnosima SR Slovenije, ustanova starateljstva pretrpela je, u odnosu na ranije savezno zakonodavstvo, najmanje izmena. Čini se da su odnosi u domenu starateljstva najstandardniji, najstabilniji i najmanje podložni krupnijim promenama.

Na prvi pogled izgleda da naziv slovenačkog zakona nije sasvim adekvatan, jer ne zahvata i ustanovu starateljstva. Mnogi strani kodeksi nose naziv: „Zakon o braku, porodičnim odnosima i starateljstvu”. Međutim, treba primetiti da se takva primedba ne može uvažiti. Starateljsko pravo je odeljak porodičnog prava i njegove osnovne institucije izgrađene su na starateljstvu nad maloletnim licima. Istovremeno taj oblik starateljstva je samo kopija roditeljskog odnosa u situacijama kada roditelji ne mogu da vrše roditeljsko pravo. Prema tome, staratelj zamenjuje roditelja, i ako zanemarimo izvesne detalje (posebno u domenu alimentacionog prava), njegova je uloga gotovo identična sa ulogom roditelja. Posmatrano u takvom kontekstu starateljstvo je samo produženi oblik porodičnog odnosa na one situacije u kojima roditelji ne mogu da vrše svoje roditeljsko pravo. Zbog toga su institucije starateljstva involvirane u pojmu porodičnog odnosa koji je prisutan u nazivu slovenačkog zakona. U tom smislu može se istaći da bi proširenje naziva predstavljalo u neku ruku terminološku tautologiju.

2. U obrazloženju predloga zakona o braku i porodičnim odnosima SR Slovenije koji je prezentiran uz tekst budućeg Zakona, ističe se u tački 7, koja se odnosi na starateljstvo, da Zakon unosi novinu prema kojoj ulogu staratelja može preuzeti i odgovarajuće društvenopravno lice. U tekstu se posebno ističe „da ova mogućnost dolazi u obzir u slučajevima kada izvesna radna organizacija želi da preuzme brigu o deci svojih nastradalih radnika...” U takvom slučaju, kako se u zakonskom tekstu izričito ističe, „starateljstvo se može poveriti i odgovarajućem društvenopravnom licu, koje imenuje odgovorno lice za vršenje starateljstva”.

U našoj pravnoj teoriji ima mišljenja, istina sasvim usamljenih, da pravno lice može biti staratelj. Posebno se ukazuje na slučaj kada se u ulozu staratelja pojavljuje upravnik doma za zbrinjavanje maloletnika. Po ovom gledištu, kao staratelj se pojavljuje pravno lice u čije ime istupa upravnik doma. Međutim, po drugom daleko raširenijem mišljenju, pravno lice ne može biti staratelj, jer su uslovi

za staratelja (opšti i posebni kriterijumi) određeni prema meri fizičkog a ne pravnog lica. S druge strane, pravno lice ne može biti subjekt porodičnopравnih odnosa, jer to svojstvo pripada isključivo fizičkom licu. Prema tome, u konkretnom slučaju upravnik doma predstavlja staratelja štíćenika a ne pravno lice koje se u ovom odnosu nalazi u sasvim drugom planu.

Analogno ovom rezonovanju, čini se da je zakonodavac Slovenije hteo da učini nešto, što se bez obzira na njegovu nameru, ne može u praksi ostvariti, niti teorijski objasniti. Staratelj u ovom slučaju neće biti društvenopravno lice već osoba (dakle fizičko lice) koje bude određeno da se pojavi u ulozi staratelja. U ovom slučaju staratelja u krajnjoj liniji određuje organ starateljstva, te formulaciju Zakona u kojoj se ističe da pravno lice imenuje osobu koja će vršiti dužnost staratelja, treba tako shvatiti da pravno lice samo čini predlog, a da konačnu odluku o postavljenju staratelja donosi organ starateljstva.

VI. ZAKLJUČAK

Zakon o braku i porodičnim odnosima SR Slovenije predstavlja savremen, sistematski dobro razrađen i po onome što obuhvata kompletan, celovit zakonski tekst. Zakon očigledno predstavlja samostalnu i originalnu kreativnu tvorevinu, a ne mehaničku inkorporaciju principa sadržanih u parcijalnim zakonskim tekstovima saveznog karaktera do sada prisutnih u našem pravu. Iako se čvrsto naslanja na dosadašnja pozitivna dostignuća našeg porodičnog zakonodavstva, Zakon o braku i porodičnim odnosima SR Slovenije donosi brojne i veoma složene novine.

Sasvim je razumljivo da Zakon može biti izložen kritici. Međutim, ocena prave vrednosti ovog Zakona može biti realno data tek nakon njegove nešto duže primene. Razrađena sudska praksa i intervencija pravne teorije sastavni su delovi jednog zakonskog teksta. Zbog toga naše primedbe treba primiti samo kao prve impresije koje, baš s obzirom na ovakav svoj karakter, mogu vremenom biti izmenjene u jednom ili drugom pravcu.

LA LOI SUR LE MARIAGE ET LES RAPPORTS DE FAMILLE DE LA RÉPUBLIQUE SOCIALISTE DE SLOVÉNIE

— R é s u m é —

La Loi sur le mariage et les rapports de famille a été adoptée par l'Assemblée de la RS de Slovénie le 28 mai 1976, et la Loi est entrée en vigueur le premier janvier 1977. Cet acte normatif représente le premier code dans le domaine du droit familial dans le système juridique yougoslave. Pendant la validité de la législation fédérale, les rapports conjugaux et de famille étaient réglés par les textes particuliers, séparés, fragmentaires.

La Loi de la RS de Slovénie qui s'appuie en grande partie sur les résultats positifs qui ont été atteints jusqu'à présent de notre législation familiale a introduit de nombreuses nouveautés et très complexes.

Dans le droit matrimonial est abandonnée l'ancienne division en mariage inexistant et mariage nul, et dans le système des empêchements au mariage la division en obstacles au mariage et interdictions. L'adoption n'est plus une interdiction au mariage, et la tutelle devient un obstacle au mariage. La parenté par alliance ne représente plus un obstacle au mariage, et au lieu de l'institution des fiançailles est introduite la consultation obligatoire du conseil matrimonial avant la conclusion du mariage. La propriété commune est divisée en parties égales, et la pension alimentaire est accordée après la dissolution du mariage tant que le conjoint ne se tire d'affaire dans la nouvelle situation. Le mariage est dissous sur la base de deux institutions de divorce: le divorce par consentement mutuel, qui est accordé avec beaucoup de limitations et l'incompatibilité d'humeur qui entraîne l'impossibilité de continuer la vie en commun, qui permet aussi au conjoint responsable de présenter la demande en divorce. La communauté hors mariage a un traitement spécial en ce qui concerne son effet elle est égalisée avec la communauté conjugale.

Dans le domaine du droit des parents, la législation slovène a introduit les nouveautés suivantes: 1) la reconnaissance aux mineurs âgés de plus de quinze ans la capacité de la reconnaissance de la paternité; 2) abandonne l'institution de la légitimation eu égard à l'égalisation des enfants nés dans le mariage et hors mariage; introduit les délais objectifs pour la recherche de la paternité; 4) permet la conception artificielle avec l'interdiction de la recherche de la paternité; 5) permet la recherche de la paternité même après la mort de la personne dont la paternité est constatée; 6) reconnaît le droit au père naturel de l'enfant de porter plainte pour la contestation de la paternité; 7) reconnaît le droit aux enfants majeurs à la pension alimentaire s'ils poursuivent des études de l'enseignement supérieur; 8) dans le domaine de l'adoption admet seulement la forme de l'adoption complète en même temps que certains éléments de cette adoption sont présentés d'une manière inconséquente et incomplète.

Le moins de nouveautés se trouvent dans le droit de tutelle. Toutes les institutions connues dans la législation fédérale précédente ont été prises dans la nouvelle législation fédérale. La Loi insiste en particulier de reconnaître à la personne morale la qualité de tutelle, ce qui probablement ne sera pas soutenu par la théorie juridique qui a déjà adopté à ce sujet une attitude ferme et négativement orientée.